

# NÁVŠTĚVA ANTONÍNA NOVOTNÉHO V EGYPTĚ V ROCE 1966 JAKO VRCHOLNÝ MOMENT ČESKOSLOVENSKO-EGYPTSKÝCH VZTAHŮ V PRVNÍCH DVOU DEKÁDÁCH STUDENÉ VÁLKY<sup>1</sup>

Eva TATEROVÁ

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.  
Vlašská 355/9  
118 00 Praha  
Czech Republic  
evataterova@gmail.com  
ORCID: 0000-0001-9984-4841  
WOS Researcher ID: E-5973-2018  
SCOPUS Author ID: 57192889176

TATEROVÁ, Eva. The Visit of Antonín Novotný to Egypt in 1966 as a Pinnacle in the Czechoslovak-Egyptian Relations during the Initial Two Decades of the Cold War. In: *Studia Historica Nitriensia*, 2024, vol. 28, no. 1, pp. 55-74, ISSN 1338-7219, DOI: 10.17846/SHN.2024.28.1.55-74.

This study examines Czechoslovak-Egyptian political relations in the first two decades of the Cold War, with their symbolic milestone being the state visit of a delegation led by President Antonín Novotný to Egypt in November 1966. This journey not only gained significant attention from Czechoslovak and global media but also served as a public declaration of mutual friendship and support between Czechoslovakia and Egypt. These two countries, which had experienced a period of close cooperation during the Suez Crisis, underwent a significant cooling of relations in the late 1950s and early 1960s due to ideological differences. Additionally, this trip was the first visit of Czechoslovak president in Egypt since the interwar period, making it an event that transcended the usual boundaries of bilateral relations between these two states. From a propaganda standpoint, it was also considered one of the important moments in the ongoing Cold War rivalry in the Third World.

**Klíčové slová:** Antonín Novotný; Československo; Egypt; studená válka; třetí svět;

**Keywords:** Antonin Novotny; Cold War; Czechoslovakia; Egypt; Third world;

## Úvod

Období studené války bylo charakteristické globálním soupeřením v zásadě ve všech světových regionech, přičemž Blízký východ a zejména některé jeho strategicky významná teritoria představovala jednu z tradičně důležitých geo-

<sup>1</sup> Vznik této studie byl podpořený výzkumným projektem Grantové agentury České republiky „Československá diplomacie a arabsko-izraelský konflikt v letech 1948-1989“ (23- 05300S).

politických oblastí zájmu obou bloků supervelmocí a jejich spojenců. Klíčová geografická pozice na křižovatce tří kontinentů Afriky, Asie a Evropy, rozsáhlá naleziště ropy a dalších vysoce ceněných nerostných zdrojů, probíhající konflikty často s globálními důsledky a v neposlední řadě postupující dekolonizace vedoucí ke vzniku nezávislých států přispěly v průběhu 20. století ke stoupající důležitosti regionu Blízkého východu v mezinárodních vztazích. Jednou ze zemí, která v tomto ohledu v podstatě po celé období studené války sehrávala stěžejní pozici, byl Egypt, který po roce 1945 prošel řadou politických zvratů, přičemž tyto změny se týkaly jak vnitřního politického uspořádání, tak i vztahů s oběma bloky supervelmocí.

Ne nevýznamnou roli v průběhu soupeření supervelmocí o vliv v Egyptě sehrálo Československo, které především v počátečních etapách studené války patřilo mezi nejaktivnější sovětské satelity na Blízkém východě. Československo-egyptské diplomatické vztahy, které byly navázány a zejména s ohledem na ekonomickou spolupráci bryskně rozvíjeny již v meziválečné době, se během prvních dvou dekád studené války vyznačovaly mnoha proměnami se značnou dynamikou. Zatímco v druhé polovině 40. let se nacházely na příslovečném bodě mrazu, od poloviny 50. se z obou zemí navzdory geografické vzdálenosti a rozdílů v ideologii i v politickém zřízení staly blízcí spojenci, přičemž za hlavní milník vzájemné spolupráce se tradičně považuje smlouva o vojenské spolupráci uzavřená mezi Československem a Egyptem pod patronátem Sovětského svazu (SSSR) v roce 1955. Egypt se tak stal prvním státem v oblasti, který v polovině 50. let navázal úzké vztahy s východním blokem.<sup>2</sup>

Navzdory této spolupráci však v druhé polovině 50. let egyptští představitelé nenaplnili všechny naděje, které do jejich vlády východní blok vkládal zejména s ohledem na postupnou transformaci místního politického režimu podle sovětského vzoru. Egyptský prezident Džamál Násir sice z pragmatických důvodů s východním blokem spolupracoval, nicméně ke komunismu jako takovému se stavěl spíše skepticky. Jeho nedostatečný zápal pro tuto ideologii se projevoval jak na mezinárodní scéně, kde se Egypt odmítl plně integrovat do alianční sítě východního bloku – mimo jiné snahou o alespoň deklarovanou neutralitu prostřednictvím nově založené platformy Hnutí nezáúčastnění, u jejíhož vzniku Džamál Násir spolu s Josipem B. Titem, Džaváharlálém Néhrúem, Kwame Nkrumahem a Sukarnem v roce 1961 stál.<sup>3</sup> Současně se Násirova skepse vůči komunistické ideologii projevovala ve vztahu k egyptským komunistům, kteří za jeho vlády čelili opakovaným represím, protože je prezident považoval za možnou hrozbu pro svůj politický režim.<sup>4</sup>

<sup>2</sup> LARON, Guy. "Logic dictates that they may attack when they feel they can win:" The 1955 Czech-Egyptian Arms Deal, the Egyptian Army, and Israeli Intelligence. In *Middle East Journal*, 2009, roč. 63, č. 1, 2009, s. 69-84.

<sup>3</sup> Více viz DINKEL, Jürgen – SKINNER, Alex. *The Non-Aligned Movement: Genesis, Organization and Politics (1927-1992)*. Leiden, 2019, s. 42-83.

<sup>4</sup> Více viz ISMAEL, Tareq Y. – SAID, Rifat. *The Communist Movement in Egypt, 1920-1988*. Syracuse, N.Y., 1990, s. 89-105.

Z těchto důvodů řada autorů hovoří o přechodném ochlazení vzájemných vztahů mezi Egyptem a východním blokem<sup>5</sup>, což je situace, kterou se podařilo změnit až v polovině 60. let v souvislosti se státní návštěvou Nikity Chruščova v Egyptě (1964) následovanou oficiální cestou Džamála Násira do Sovětského svazu (1965). Na tato setkání posléze navázala delegace československého prezidenta Antonína Novotného do Egypta v roce 1966, která je předmětem zájmu tohoto článku. Vzájemné návštěvy nejvyšších státních představitelů zainteresovaných zemí zaujímaly v této situaci zvláštní význam, protože se jednalo o veřejností i medii značně sledované události, které měly jednoznačně demonstrovat vzájemné přátelství a spolupráci. Jednalo se tak nejen o poměrně vzácnou příležitost nejvyšších představitelů obou zemí k osobnímu setkání a možnosti prodebatovat stěžejní politické otázky nejen vzájemných vztahů, ale současně se tyto státní návštěvy na nejvyšší úrovni extenzivně využívaly pro účely propagandy vládnoucích režimů obou zemí.

Tato studie si klade za cíl představit oficiální státní cestu delegace československého prezidenta Antonína Novotného do Káhiry v roce 1966 a zhodnotit její význam v kontextu vývoje československo-egyptských vztahů v prvních dvou dekáдах studené války. Příspěvek vychází z doposud málo probádaných archivních fondů dostupných v relevantních českých archivech, konkrétně se jedná o Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR (AMZV), Národní archiv ČR (NAČR) a Archiv Kanceláře prezidenta republiky (KPR). Za ideálních okolností by samozřejmě bylo na místě konfrontovat tyto informace s archivními dokumenty ze sovětských a egyptských archivů. V současné době je nicméně pro zahraniční badatele téměř nemožné v těchto archivech vést výzkum zaměřený na zahraniční politiku z důvodů z restriktivních opatření, které jsou v těchto zemích uvalené na studium témat souvisejících se soudobými dějiny a zejména pak s potenciálně citlivými otázkami týkajícími se zahraniční politiky.<sup>6</sup>

Z těchto důvodů bude tento článek představovat ryze československou perspektivu vztahů s Egyptem v 60. letech 20. století, i tak se nicméně jedná o důležitý příspěvek ke studiu dějin mezinárodních vztahů v období studené války z perspektivy jednoho ze satelitních států východního bloku. Tento cíl je v souladu s historiografickým paradigmatem *New Cold War History*, které se soustředí na roli dalších aktérů studenovélečné dynamiky nad rámec klasické interpretace studené války jako výsostného soupeření dvou supervelmocí, přičemž tento tradiční výklad obohacuje o rovinu satelitních států, nestátních aktérů, roli rozvědky, kultury a dalších témat, která mají přispět ke komplexnějšímu porozumění studené války. *New Cold War History* tak reflektuje celou škálu různých přístupů a témat, které rozšiřují pohled na studium studené války, a v neposlední řadě též

<sup>5</sup> GINAT, Rami. The Soviet Union and the Syrian Ba'th Regime: From Hesitation to Rapprochement. In *Middle Eastern Studies*, roč. 36, č. 2, 2000, s. 156; DANNREUTHER, Roland. The Soviet Union and the PLO. London, 1998, s. 21.

<sup>6</sup> BYRNE, Kian. A Survey of Middle East Archives: Egypt [Online]. Wilson Center, 2020. Dostupné na internetu: <<https://www.wilsoncenter.org/blog-post/survey-middle-east-archives-egypt>>; Chceme zpřístupnit ruské archivy, ne legitimizovat ruskou politiku [Online]. ÚSTR, 2018. Dostupné na internetu: <https://www.ustrcr.cz/chceme-zpristupnit-ruske-archivy-ne-legitimizovat-ruskou-politiku>

snahu doplnit výzkum událostí studené války o informace z nově otevřených archivů v zemích bývalého východního bloku, jenž jsou oproti fondům západních zemích doposud prostudované jen z malé části.<sup>7</sup> Aktivita sovětských satelitů na Blízkém východě a v Africe během studené války v posledních letech právě díky zpřístupnění nových archivních sbírek v některých postkomunistických zemích zaznamenaly zvýšenou pozornost historiků i široké veřejnosti o toto téma<sup>8</sup> – tento článek tedy aspiruje na to přispět k tomuto probíhajícímu výzkumu.

### **Zhodnocení dosavadního výzkumu**

Po skončení studené války k problematice bilaterálních vztahů Egypta s evropskými komunistickými státy postupně začala vznikat bibliografie doplňující existující publikace, které se doposud tématu interakcí Egypta se zeměmi východního bloku věnovaly spíše dílčí pozornost. Obvykle se zaměřovaly na některé specifické mezinárodně významné momenty jako byly například československé dodávky zbraní Násirově režimu, politická intervence Sovětského svazu v událostech suezské krize a podobně.<sup>9</sup> V kontextu hlavních publikací zaměřených primárně na vztahy Egypta a zemí východního bloku během studené války je tradičně nejvíce pozornosti věnováno sovětsko-egyptským vztahům s ohledem na tradiční interpretaci studené války jako exkluzivní hry supervelmocí. Za nejdůležitější z nich lze označit knihu *The Soviet Union and Egypt, 1945-1955*<sup>10</sup> izraelského historika Ramiho Ginata a publikaci Alvina Z. Rubinsteina *Red Star on the Nile: The Soviet-Egyptian Influence Relationship since the June War*.<sup>11</sup> Aktivitám východního Německa v arabských zemích se věnoval ve své kapitole 'Socialist Development' and East Germany in the Arab Middle East Massimiliano Trentin<sup>12</sup>. Na primární ekonomické vztahy Jugoslávie se zeměmi Blízkého východu, včetně Egypta, se

<sup>7</sup> WESTAD, Odd Arne. Reviewing the Cold War: Approaches, Interpretations. London, 2000, s. 5-6; HOPKINS, Michael F. Continuing Debate, and New Approaches in Cold War History. In *The Historical Journal*, 2007, roč. 50, č. 4, s. 913-914.

<sup>8</sup> See MUEHLENBECK, Philip E. – TELEPNEVA, Natalia (eds.). *Warsaw Pact Intervention in the Third World: Aid and Influence in the Cold War*. London, New York, 2018; KOURA, Jan. Czechoslovakia and the 'Cyprus Issue' in the years 1960-1974: Secret Arms Deals, Espionage, and the Cold War in the Middle East. In *Middle Eastern Studies*, roč. 56, č. 4, s. 516-533; ZÁHOŘÍK, Jan. Czechoslovakia and Congo/Zaire under Mobutu, 1965-1980. In *Canadian Journal of History*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 290-314.

<sup>9</sup> Více viz SCHULZ, Brigitte – HANSEN, William W. – REMINGTON, Robin A. – DOBOZI, Istvan. *The Soviet Bloc and the Third World: The Political Economy of East-South Relations*. London, 2019; KAMRAVA, Mehran. *The Modern Middle East: A Political History since the First World War*. Berkeley, 2005; MORRIS, Benny. *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-1998*. New York, 2011.

<sup>10</sup> GINAT, Rami. *The Soviet Union and Egypt, 1945-1955*. London, 1993.

<sup>11</sup> RUBISTEIN, Alvin Z. *Red Star on the Nile: The Soviet-Egyptian Influence Relationship since the June War*. Princeton, 2015.

<sup>12</sup> TRENTIN Massimiliano, "Socialist Development" and East Germany in the Arab Middle East. In MARK, James et al. *Alternative Globalizations: Eastern Europe and the Postcolonial World*. Bloomington, 2020, s. 127-144.

pak ve svém článku *„Crude’ Alliance - Economic Decolonisation and Oil Power in the Non-Aligned World“*<sup>13</sup> detailně zaměřila Ljubica Spaskovska.

V českém akademickém prostředí doposud existuje jen omezený počet odborných publikací ke vztahům Československa a Egypta v období studené války. V roce 2009 vyšla kniha Petra Zídka a Karla Siebera *Československo a Blízký východ v letech 1948-1989*<sup>14</sup>, kde je tématu československo-egyptských vztahů věnována jedna stručná kapitola. Podobným případem je též kniha autorského kolektivu Eduarda Gombára, Ladislava Bareše a Rudolfa Veselého *Dějiny Egypta*<sup>15</sup>, která se ze své podstaty primárně věnuje jiným tématům souvisejícím s dějinami této země, hlavní milníky vztahů s Československem tak mapuje jen závěrečná kapitola. V posledních letech nicméně bylo k tomuto tématu publikováno několik dílčích časopiseckých studií. Jednou z nich je článek Veroniky Vavrečkové *Československo-egyptské vztahy v letech 1945–1948*<sup>16</sup> detailně se zaměřující na interakce mezi oběma státy v období Třetí Československé republiky, Eva Taterová se pak ve svých dvou studiích zaměřila jednak na bilaterální vztahy mezi oběma zeměmi na počátku studené války, a to v textu *Czechoslovak-Egyptian Relations at the Onset of the Cold War. The Way to a Pragmatic Partnership*<sup>17</sup>, a v dalším příspěvku *Proměny přístupu československé diplomacie k arabsko-izraelskému konfliktu v letech 1948-1967*<sup>18</sup> zhodnotila vývoj diplomatické pozice Československa k blízkovýchodnímu konfliktu v prvních dvou etapách studené války.

Zvláštní pozornost pak tradičně získávají témata spjatá s problematikou spolupráce obou zemí v oblasti vojenství. Milan Vyhlídal se ve svých studiích *Češi v Káhiře. Aktivní pomoc Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Brně při budování Military Technical College v Káhiře*<sup>19</sup> a *Czechoslovak Assistance with the Development of the Military Technical College in Cairo*<sup>20</sup> věnoval primárně otázce vysílání československých vojenských expertů do Egypta s cílem odborně napomoci kvalitativnímu vylepšení bojových a zejména technických dovedností příslušníků egyptské armády. Události vedoucí k uzavření přelomové vojenské smlouvy o dodání československých zbraní Egyptu z pohledu izraelských tajných služeb zpracoval ve svém textu *“Logic dictates that they may attack when they feel they can win.” The*

<sup>13</sup> SPASKOVSKA, Ljubica. *„Crude’ Alliance - Economic Decolonisation and Oil Power in the Non-Aligned World.“* In *Contemporary European History*, 2021, roč. 30, č. 4, s. 528-543.

<sup>14</sup> ZÍDEK, Petr – SIEBER, Karel. *Československo a Blízký východ v letech 1948-1989*. Praha, 2009.

<sup>15</sup> GOMBÁR, Eduard – BAREŠ, Ladislav – VESELÝ, Rudolf. *Dějiny Egypta*. Praha, 2021.

<sup>16</sup> VAVREČKOVÁ, Veronika. *Československo-egyptské vztahy v letech 1945-1948*. In *Mezinárodní vztahy*, 2018, roč. 50, č. 1, s. 73-87.

<sup>17</sup> TATEROVÁ, Eva. *Czechoslovak-Egyptian Relations at the Onset of the Cold War. The Way to a Pragmatic Partnership*. In *Asian and African Studies*, 2022, roč. 31, č. 2, s. 318-339.

<sup>18</sup> TATEROVÁ, Eva. *Proměny přístupu československé diplomacie k arabsko-izraelskému konfliktu v letech 1948-1967*. In *Mezinárodní vztahy*, 2022, roč. 57, č. 1, s. 43-77.

<sup>19</sup> VYHLÍDAL, Milan. *Češi v Káhiře. Aktivní pomoc Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Brně při budování Military Technical College v Káhiře*. In *Historica Olomucensia*, 2010, roč. 38, s. 99-112.

<sup>20</sup> VYHLÍDAL, Milan. *Czechoslovak Assistance with the Development of the Military Technical College in Cairo*. In *Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal*, 2020, roč. 12, č. 1, s. 134-141.

1955 *Czech-Egyptian Arms Deal, the Egyptian Army, and Israeli Intelligence*<sup>21</sup> izraelský politolog Guy Laron. Širší náhled na koncepci československé vojenské diplomacie ve třetím světě v 50. a 60. letech 20. století prezentoval autorský kolektiv Daniely Richterové, Mikuláše Pešty a Natalie Telepnevvy v odborné studii *Banking on Military Assistance: Czechoslovakia's Struggle for Influence and Profit in the Third World 1955–1968*<sup>22</sup>. Tématu vojenské spolupráce a mimo jiné klíčové roli československo-egyptské smlouvy z roku 1955 pro podobné budoucí kontrakty v Africe se ve své knize *Czechoslovakia in Africa, 1945–1968*<sup>23</sup> dotkl rovněž Philip Muehlenbeck.

Zásadní roli v historickém výzkumu pochopitelně hrají vzpomínky pamětníků, ty nicméně nejsou vzhledem k časovému odstupu od sledovaných událostí příliš dostupné. K dispozici jsou však memoáry třetího československého prezidenta Antonín Novotný: *vzpomínky prezidenta*<sup>24</sup>, byť přímo vztahům s Egyptem se věnují jen okrajově. Kniha má navíc specifický formát, kdy vzpomínky bývalého prezidenta v rozhovorech sesbíral a následně o vlastní komentáře doplnil novinář Rudolf Černý – není tak vždy zcela zřejmé, kdy se jednalo o přímý výrok prezidenta a kdy o parafrázovaný obsah. Dalším důležitým příspěvkem ke vztahům mezi Československem a vybranými arabskými státy včetně Egypta z pohledu současníků je studie Daniely Hannové *Problémová elegánie. Arabští studenti v Praze v 50. a 60. letech 20. století*<sup>25</sup>. Vzpomínkovou knihu o svém působení na pozici vedoucího Československého kulturního střediska v Káhiře v 60. letech *V Egyptě nejsou jen pyramidy*<sup>26</sup> vydal Lumír Hanák. Tato publikace však primárně představuje realie života v zemi a politickou rovinu československo-egyptských vztahů nechává na pozadí pozornosti.

## Historie československo-egyptských vztahů v prvních dvou dekádách studené války

Politické vztahy mezi Československem a Egyptem prošly v průběhu prvních dvou dekád studené války řadou dramatických zvratů. Již v průběhu 2. světové války československá exilová vláda v Londýně obnovila diplomatické vztahy přerušené v důsledku nacistické okupace<sup>27</sup>, po obnově Československého státu v roce 1945 se následně interakce obou zemí mohly začít opětovně rozvíjet. Jako prioritní by vnímány především obchodní vztahy vzhledem k tomu, že významnou komoditou pro československý textilní průmysl představovala egyptská

<sup>21</sup> LARON. "Logic dictates that they may attack when they feel they can win:" The 1955 Czech-Egyptian Arms Deal, the Egyptian Army, and Israeli Intelligence, s. 69–84.

<sup>22</sup> RICHTEROVÁ, Daniela – PEŠTA, Mikuláš – TELEPNEVA, Natalia. *Banking on Military Assistance: Czechoslovakia's Struggle for Influence and Profit in the Third World 1955–1968*. In *The International History Review*, 2021, roč. 43, č. 1, s. 90–108.

<sup>23</sup> MUEHLENBECK, Philip. *Czechoslovakia in Africa, 1945–1968*. New York, 2016.

<sup>24</sup> ČERNÝ, Rudolf. *Antonín Novotný: vzpomínky prezidenta*. Česká Kamenice, 2008.

<sup>25</sup> HANNOVÁ, Daniela. *Problémová elegánie. Arabští studenti v Praze v 50. a 60. letech 20. století*. In *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 2014, roč. 54, č. 2, s. 105–125.

<sup>26</sup> HANÁK, Lumír. *V Egyptě nejsou jen pyramidy*. Praha, 1966.

<sup>27</sup> AMZV, *Diplomatický protokol (DP)*, 1945–1958, k. 5, čj. 2773, 14. 10. 1943.

bavlna, egyptský trh současně dlouhodobě jevil značný zájem o československé průmyslové výrobky. Předpokládaný rozvoj vzájemných vztahů ve druhé polovině 40. let byl nicméně zpomalen v důsledku zahraničně-politických událostí počínající studené války a rovněž turbulentnímu politickému vývoji v oblasti Blízkého východu a severní Afriky.<sup>28</sup>

Poválečné Československo se nacházelo ve složité geopolitické situaci, kdy v zemi narůstal vliv Komunistické strany Československa (KSČ), což se postupně projevovalo i v zahraničně-politických prioritách země a její silící orientaci na Sovětský svaz. Po komunistickém převratu v únoru 1948 se tyto trendy pochopitelně ještě více prohloubily.<sup>29</sup> Ve vztahu k Blízkému východu to znamenalo do značné míry přebírání regionálních priorit Sovětského svazu, který se snažil podporovat zejména místní komunisty a další levicové aktéry, u kterých očekával přinejmenším sympatie vůči východnímu bloku. Nicméně po politickém fiasku v roce 1946, kdy neochota stáhnout jednotky Rudé armády ze severozápadního území Íránu a následný neúspěšný sovětský pokus o vytvoření loutkových států v podobě Ázerbájdžánské lidové republiky a Kurdské lidové republiky eskalovaly ve vážnou diplomatickou krizi řešenou na úrovni nově vzniklé Organizace spojených národů (ONS)<sup>30</sup>, si SSSR v těchto aktivitách počínal alespoň navenek opatrněji. V některých případech pak raději využíval prostředníky z řad svých satelitních států – ve 40. a 50. letech na Blízkém východě i s ohledem na své existující zkušenosti a kontakty z meziválečného období tuto roli opakovaně zastávalo Československo.<sup>31</sup>

Na přelomu 40. a 50. let však do kategorie ideologicky alespoň částečně sprátených či východnímu bloku nakloněných blízkovýchodních států rozhodně nespadal vládnoucí režim v Egyptě reprezentovaný králem Farúkem I., který stejně jako většina dalších arabských monarchů vnímal komunismus vzhledem ke jeho deklarovanému důrazu na beztrždní zcela rovnou společnost jako zásadní existenciální hrozbu pro svou vládu, která logicky vycházela ze zcela odlišných principů. Z těchto důvodů král egyptské komunisty podroboval značným represím<sup>32</sup> a východnímu bloku jako takovému nedůvěřoval, přičemž tento postoj ještě prohlubovala dlouhodobá probritská orientace Farúkovy zahraniční politiky.<sup>33</sup>

Dalším zásadním rozdělejícím aspektem byla skutečnost, že Československo se souhlasem Sovětského svazu v této době významně podporovalo sionistické hnutí v jeho cílech vybudovat na Blízkém východě nezávislý židovský stát navzdory nesouhlasu arabské protistrany, včetně Egypta.<sup>34</sup> Kromě jednoznačné

<sup>28</sup> VAVREČKOVÁ. Československo-egyptské vztahy v letech 1945–1948, s. 73–87.

<sup>29</sup> SMETANA, Vít. Czechoslovakia and Spheres of Influence towards the End of the Second World War. In *Central Europe*, 2007, roč. 5, č. 2, s. 125–134.

<sup>30</sup> Více viz FAWCETT, Louise. Revisiting the Iranian Crisis of 1946: How Much More Do We Know? In *Iranian Studies*, 2014, roč. 47, č. 3, s. 379–439; HASANLI, Jamil. *At the Dawn of the Cold War: The Soviet-American Crisis over Iranian Azerbaijan, 1941 – 1946*. Lanham, 2006.

<sup>31</sup> TATEROVÁ. Proměny přístupu československé diplomacie k arabsko-izraelskému konfliktu v letech 1948 – 1967, s. 72–73.

<sup>32</sup> Více viz ISMAEL, Tareq Y. – SAID, Rifat. *The Communist Movement in Egypt, 1920–1988*. Syracuse, 1990.

<sup>33</sup> GOMBÁR – BAREŠ – VESELÝ. *Dějiny Egypta*, s. 524–532.

<sup>34</sup> DANNREUTHER. *The Soviet Union and the PLO*, s. 16–19.

diplomatické podpory na úrovni Organizace spojených národů Československo při přípravě a schvalování známého *Plánu na rozdělení Palestiny*<sup>35</sup> (1947) přispělo k vítězství Izraele v první arabsko-izraelské válce (1948) prostřednictvím dodávek zbraní a dalšího vojenského materiálu pro židovský stát a poskytnutím vojenského výcviku pro židovské dobrovolníky na území Československa.<sup>36</sup> Ve stejné době Egypt vznesl žádost o dodávky zbraní a zejména dvaceti letadel typu Sokol, avšak tuto formu spolupráce československá strana zamítla.<sup>37</sup>

Ve světle výše uvedených skutečností není příliš překvapivé, že československo-egyptské vztahy na přelomu 40. a 50. let byly velmi chladné, místy až na hranici otevřeného nepřátelství. Situaci navíc komplikovala skutečnost, že po změně politického režimu v Československu v únoru 1948 došlo ke značné personální krizi československé diplomacie, která byla paralyzována jak čistkami v československém diplomatickém sboru, tak odchody do exilu mnoha zkušených diplomatů.<sup>38</sup> Konkrétně československý zastupitelský úřad v Káhiře patřil v tomto ohledu mezi výrazně zasažené – do etiopského exilu mimo jiné odešel vedoucí místní diplomatické mise František Krucký<sup>39</sup> – a až do roku 1954, kdy vedení ambasády převzal Arnošt Karpíšek, mělo vyslanectví problémy kvůli chybějícímu personálu vůbec vykonávat alespoň základní diplomatickou a konsulární agendu, vedení československé ambasády v této době dokonce kleslo z velvyslanecského postu na úroveň chargé d'affaires.<sup>40</sup>

Vztahy mezi oběma zeměmi se začaly postupně měnit v první polovině v 50. let v souvislosti s rychle se měnícím vnitropolitickým vývojem v Egyptě a také v důsledku ochlazení československo-izraelských vztahů kvůli narůstající integraci Izraele do západního bloku a v neposlední řadě rovněž narůstajícímu antisemitismu v zemích východního bloku.<sup>41</sup> V Egyptě v červenci 1952 proběhl státní převrat, kdy Hnutí svobodných důstojníků vedené generálem Nadžíbem připravilo o moc doposud vládnoucího monarchu Farúka I., jenž v reakci na tyto události abdikoval na svou funkci v prospěch svého nezletilého syna Fuáda, aby celá královská rodina následně odešla do exilu.<sup>42</sup> V roce 1953 pak definitivně došlo k vyhlášení Egyptské republiky, jejímž prezidentem se po odstavení generála Nadžíba od moci stal Džamál Násir, který se udržel v čele země až do své smrti v roce 1970.<sup>43</sup>

<sup>35</sup> RABINOVICH, Itamar – REINHARZ, Jehuda. *Israel in the Middle East. Documents and Readings on Society, Politics, and Foreign Relations, pre-1948 to the present*. Waltham, 2008, s. 61-63.

<sup>36</sup> Více viz DUFEK, Jiří – KAPLAN Karel – ŠLOŠAR, Vladimír. *Československo a Izrael v letech 1947-1953: studie*. Praha, 1993.

<sup>37</sup> AMZV, TO-O, SAR, 1945-1959, k. 3, čj. 1176, 4. 9. 1948.

<sup>38</sup> DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*. Praha, 2012, s. 145-155.

<sup>39</sup> AMZV, DP, 1945-1958, k. 5, čj. sine, 14. 3. 1948.

<sup>40</sup> TATEROVÁ. *Czechoslovak-Egyptian Relations at the Onset of the Cold War. The Way to a Pragmatic Partnership*. *Asian and African Studies*, s. 327-328.

<sup>41</sup> BIALER, Uri. *Between East and West: Israel's Foreign Policy Orientation 1948-1956*. Cambridge, 1990.

<sup>42</sup> Více viz SORBY, Karol R. *Egyptská revoluce 1952*. Bratislava, 1998.

<sup>43</sup> GOMBÁR – BAREŠ – VESELÝ. *Dějiny Egypta*, s. 620.

Československá diplomacie zpočátku reagovala na tyto zásadní změny v politickém vývoji země spíše rozpačitě a se zpožděním, do pražské centrály přicházely ze zastupitelského úřadu v Káhiře spíše kusé zprávy.<sup>44</sup> Nové egyptské vedení, a především prezident Džamál Násir, byli vnímáni se značnou dávkou podezřívavosti, protože tento autoritativní režim založený na principech pan-arabismu vnímali jako příliš nacionalistický, příliš pravicový a tím pádem komunistickým zemím potenciálně nepřátelský. Nakonec se společnou sjednocovací linií stal boj proti britskému imperialismu, který obě strany dlouhodobě vnímaly jako zásadní politickou a bezpečnostní hrozbu. Tento pocit ještě zesílil poté, co Velká Británie v roce 1955 iniciovala v oblasti vznik regionální vojensko-politické aliance známé jako Bagdádský pakt.<sup>45</sup>

Díky tomu v polovině 50. let začínalo docházet k postupnému sbližování se Egypta s východním blokem, což vyvrcholilo podepsáním známé smlouvy o dodávkách zbraní a vojenské spolupráci v hodnotě 398 miliónů korun uzavřené pod Sovětským patronátem mezi Československem a Egyptem v roce 1955<sup>46</sup>. Součástí této dohody bylo rovněž vyslání československých expertů do země s cílem poskytnout odborné poradenství a výcvik vybraným místním jednotkám.<sup>47</sup> Podepsání této smlouvy nejenže do budoucna posílilo vojenské kapacity Egypta<sup>48</sup>, ale rovněž potvrdilo další pronikání východního bloku do oblasti Blízkého východu a severní Afriky, v budoucnu se dále jednalo zejména o Alžírsko, Jemen, Irák, Sýrii a vztahy s některými palestinskými skupinami.<sup>49</sup>

Současně se jednalo o potvrzení nově nastavených politických trendů, kdy si východní blok jako jednu ze svých priorit stanovil rozšiřování zóny svého vlivu v nově dekolonizovaných zemích tzv. třetího světa skrze politickou, ekonomickou, vojenskou, kulturní, vědeckou a další formu spolupráce s místními aktéry. Za stěžejní moment při budování této koncepce lze považovat slavný projev Nikity Chruščova na XX. sjezdu Komunistické strany SSSR v roce 1956, ve kterém nejenže zkritizoval kult osobnosti svého předchůdce ve vedení země Josefa V. Stalina, ale taktéž deklaroval snahu o export socialismu mírovou cestou.<sup>50</sup> Soupeření mezi Východem a Západem mělo stále probíhat v nesnížené intenzitě, nicméně vzhledem k riziku vypuknutí jaderné války zničující pro celé lidstvo, vzájemná rivalita měla zůstat v neválečné rovině, přičemž jednou se stěžejních

<sup>44</sup> AMZV, Teritoriální odbory-obyčejné (TO-O), SAR, 1945-1959, k. 9, čj. 124457, 23. 6. 1953.

<sup>45</sup> SANJIAN, Ara. The Formulation of the Baghdad Pact. *Middle Eastern Studies*, 1997, roč. 33, č. 2, s. 226–227.

<sup>46</sup> ZÍDEK - SIEBER. Československo a Blízký východ v letech 1948-1989, s. 57.

<sup>47</sup> NA Ústřední výbor Komunistické strany Československa, kancelář 1. tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného-II (ÚV KSČ KTAN-II), 1945–1989, Egypt, k. č. 7, čj. M-006530-1955, 16. 11. 1955, s. 1-2.

<sup>48</sup> AMZV, TO-O, SAR, 1945-1959, k. 9, čj. 2481, 18. 11. 1956.

<sup>49</sup> ZBOŘIL, František. Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost. Praha, 2010, s. 254–260.

<sup>50</sup> Khrushchev's Secret Speech, 'On the Cult of Personality and Its Consequences', Delivered at the Twentieth Party Congress of the Communist Party of the Soviet Union [online]. Wilson Center, 1956. Dostupné na internetu: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/115995.pdf?v=3c22b71b65bcbb9fdfadead9419c995>

oblastí vzájemného soupeření se měly stát právě nově dekolonizované státy Afriky a Asie.<sup>51</sup>

Vzrůstající přátelství mezi Egyptem a východním blokem jednoznačně deklarované československo-egyptskou vojenskou smlouvou – a následně snahy východního bloku rozšiřovat svou sféru vlivu i v dalších oblastech regionu – vedly ke stoupajícímu znepokojení Západu.<sup>52</sup> Dle mnohých autorů tato situace de facto vydláždila cestu ke známým událostem tzv. suezské krize, která vypukla v plné intenzitě v následujících měsících, přičemž zejména dopady její vojenské fáze v říjnu 1956 jsou považovány za jeden z globálně kritických momentů studené války.<sup>53</sup> Československo stejně jako další země východního bloku nepřekvapivě interpretovaly tyto události v prospěch režimu Džamála Násira, kterému nejenže přiznávaly plné právo na znárodnění Suezského průplavu, ale současně následnou vojenskou intervenci Izraele, Francie a Velké Británie označovaly za jednoznačnou a neopodstatněnou agresi.<sup>54</sup>

Události suezské krize tak jasně potvrdily nadstandardní vztahy mezi Československem a Egyptem, na které následně navázaly další vojenské dodávky pro egyptskou armádu a otevření Vojenské technické akademie v Káhiře, kde se na výcviku egyptských vojáků podíleli českoslovenští experti.<sup>55</sup> Vedle toho se rozvíjela řada projektů zaměřených na spolupráci v hospodářství, vědě, kultuře a vzdělávání. S ohledem na kulturu a vzdělávání lze jako nejdůležitější označit poskytování stipendií egyptským studentům studujícím na československých univerzitách.<sup>56</sup> Vedle toho samozřejmě československé velvyslanectví v Káhiře pořádalo pravidelné kulturní akce, které měly přispět k upevnění dobrého veřejného obrazu Československa v zemi a prostřednictvím přednášek, výstav, promítání československých filmů a podobných veřejných akcí šířit československou kulturu. Od konce 50. let se začala rozvíjet československá egyptologie, jejíž výzkumné výsledky postupem času získaly světové renomé.<sup>57</sup>

Navzdory tomuto bohatému spektru aktivit se v druhé polovině 50. let začaly československo-egyptské politické vztahy spíše zhoršovat. Československé vládní elity se značným zklamáním sledovaly Násirovu nedostatečnou ochotu zahájit přechod Egypta k socialismu, místní komunisté navíc stále čelili značným represím, v řadě případů byli dokonce vězněni.<sup>58</sup> V interních zprávách československé ambasády v Káhiře se opakovaně objevovala kritika Násirova nacionalistického režimu. Například ve zprávě československé ambasády v Káhiře z roku 1961 lze nalézt značně kritickou charakteristiku Násirovy zahraniční politiky: „Jedním

<sup>51</sup> DANNREUTHER. *The Soviet Union and the PLO*, s. 19-23.

<sup>52</sup> MORRIS. *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881–1998*, s. 291.

<sup>53</sup> Více viz VARBLE, Derek. *The Suez Crisis 1956*. Oxford, 2003; LARON. “Logic dictates that they may attack when they feel they can win.” *The 1955 Czech-Egyptian Arms Deal, the Egyptian Army, and Israeli Intelligence*, s. 69-84.

<sup>54</sup> MZV. Dokumenty k otázce Blízkého a Středního východu. Prohlášení Československé vlády k otázce znárodnění společnosti Suezského průplavu z 13. srpna 1956, Praha 1963, s. 262.

<sup>55</sup> VYHLÍDAL. *Czechoslovak Assistance with the Development of the Military Technical College in Cairo*, s. 134-141.

<sup>56</sup> HANNOVÁ. *Problémoví elegantí. Arabští studenti v Praze v 50. a 60. letech 20. století*, s. 105-125.

<sup>57</sup> ZÍDEK – SIEBER, *Československo a Blízký východ v letech 1948-1989*, s. 65-67.

<sup>58</sup> NA A ÚV KSČ 1945–1989, KTAN-II, Egypt, k. 7, čj. 3166, 1. 8. 1959, s. 1-3.

z projevů balancování je periodická aktivizace protikomunistické kampaně v tisku SAR [Spojená arabská republika], která se střídá s protizápadními prohlášeními Násira. Např. v roce 1955 byl Násir nucen přistoupit na hospodářskou a vojenskou spolupráci se socialistickými zeměmi v důsledku toho, že západní mocnosti zahájily hospodářskou blokádu Egypta a rovněž v souvislosti s těžkostmi při získání zbraní od Západu. Násir však zůstal antikomunistou.<sup>59</sup>

Kromě Násirova nedostatečně vstřícného přístupu ke komunistické ideologii byla dalším zásadním zdrojem československé kritiky politika panarabismu, kterou egyptský vládnoucí režim na přelomu 50. a 60. let prioritně prosazoval ve své zahraniční politice.<sup>60</sup> Snaha o sjednocení arabského národa doposud rozděleného do mnoha státních celků byla východním blokem vnímána jako kontradiktorní k cílům doktríny marximu-lenismu, který sice hlásal sjednocení všech lidí světa, avšak nikoli na národnostních principech, ale pod hlavičkou třídní revoluce a boje proti kapitalismu. Panarabismus tak byl v tomto kontextu vnímán jako nežádoucí nacionalistické hnutí, jehož cíle nejsou v souladu s dlouhodobými zahraničně-politickými prioritami východního bloku.<sup>61</sup>

Není tak překvapením, že Československo sledovalo vznik unie Egypta a Sýrie v podobě Spojené arabské republiky v roce 1958<sup>62</sup> se značnou skepsí a současně s obavami reflektovalo osud syrských komunistů, kterým v novém politickém režimu hrozily represe podobné těm v Egyptě.<sup>63</sup> Proto Československo stejně jako další země východního bloku nabídly vybraným představitelům Komunistické strany Sýrie politický azyl, nejznámějším z těchto exulantů byl Chálid Bagdáš, který s rodinou pobýval v Československu v letech 1958-1961.<sup>64</sup> Současně je doložený případ, kdy vláda SAR předčasně povolala ze studijního pobytu v Československu zpět do vlasti šestnáct syrských univerzitních studentů s oficiálním zdůvodněním nutnosti nastoupit povinnou vojenskou službu. Československá diplomacie nicméně studentům odjezd nedoporučila se zdůvodněním, že v případě návratu existuje nebezpečí zatčení pro jejich levicové politické názory.<sup>65</sup>

Vzájemné vztahy v této etapě nedospěly do stádia otevřeného nepřátelství, byť výše uvedené příklady ukazují, že mezi oběma zeměmi existovaly poměrně velké ideologické rozpory, které vedly ke značnému napětí. Na druhou stranu je nutné zdůraznit, že uvedené obavy a kritika československých diplomatů ohledně politického vývoje v Egyptě probíhala ryze interně. Většina autorů tak situaci označuje jako určité ochlazení ve vzájemných vztazích spíše než fundamentální rozkol.<sup>66</sup> I v této době ostatně nadále stále velmi aktivně probíhala ekonomická

<sup>59</sup> NA ÚV KSČ 1945-1989, KTAN-II, Egypt, k. č. 7, čj. sine, 1961, s. 2-3.

<sup>60</sup> MANDUCHI, Patrizia. Nasser and Arab nationalism. In *Storia del pensiero politico*, 2018, roč. 7, č. 1, s. 5-22.

<sup>61</sup> BEININ, Joel. The Communist Movement and Nationalist Political Discourse in Nasirist Egypt. In *Middle East Journal*, 1987, roč. 41, č. 4, s. 568-84.

<sup>62</sup> Verbálně, ale nikoliv fakticky, se k tomuto integračnímu projektu připojil ještě Jemen.

<sup>63</sup> NA ÚV KSČ 1945-1989, KTAN II, Egypt, k. č. 7, čj. sine, 4. 12. 1961, s. 1-3.

<sup>64</sup> ZÍDEK – SIEBER, s. Československo a Blízký východ v letech 1948-1989, s. 275-276.

<sup>65</sup> *Ibid*, s. 69.

<sup>66</sup> DANNREUTHER. The Soviet Union and the PLO, s. 21.

a vědecká spolupráce, uskutečnilo se několik důležitých státních návštěv, včetně přijetí maršála Abdela Ámira v Československu, který zde vyjednával o dalších dodávkách vojenského materiálu pro egyptskou armádu.<sup>67</sup> Určitou formu veřejné deklarace vzájemného přátelství pak měla představovat cesta parlamentní delegace vedená předsedou Národního shromáždění Zdeňkem Fierlingerem, jež přiletěla do Spojené arabské republiky v roce 1960, a kterou osobně přivítal na letišti předseda egyptského parlamentu Anwár Sádát.<sup>68</sup>

Integrační projekt Spojené arabské republiky nakonec neměl dlouhého trvání, k rozpadu došlo již v roce 1961 prostřednictvím vojenského převratu v Damašku, což sice do značné míry podlomilo důvěryhodnost v ideály panarabismu a možnosti jejich realizace v praxi, ale současně vytvořilo prostor pro možné oteplení vzájemných vztahů jak se Sýrií (která byla Československem bezprostředně znovu uznána jako nezávislý stát), tak i s režimem Džamála Násira. To vše pochopitelně probíhalo v návaznosti na obdobný vývoj sovětsko-syrských respektive sovětsko-egyptských vztahů, protože o záležitostech tak značného mezinárodního významu československá diplomacie nerozhodovala autonomně.

Navzdory skutečnosti, že egyptští komunisté stále čelili poměrně tvrdým represím, kdy řada z nich byla vězněna v těžkých podmínkách pouštního vězení a nucena k těžké práci v kamenolomech<sup>69</sup>, postupně pokračovalo zlepšování československo-egyptských diplomatických vztahů. Do Prahy v září 1964 zavítal na státní návštěvu egyptský premiér Alí Sabrí, v dubnu 1965 pak přiletěla egyptská parlamentní delegace vedená Anwarem Sádátem.<sup>70</sup> Též na československé straně se realizovaly návštěvy na podobné politické úrovni: například v říjnu 1963 přijel do Káhiry ministr zahraničního obchodu František Hamouz následovaný o několik měsíců později ministrem zahraničních věcí Václavem Davidem.<sup>71</sup>

### **Návštěva prezidenta Novotného v Egyptě v roce 1966**

Státní návštěva Antonína Novotného v Egyptě, která se uskutečnila v 9. – 14. listopadu 1966, se pochopitelně připravovala delší dobu dopředu. První návrhy na uskutečnění této cesty se objevily již koncem 50. let, ale nakonec tyto plány byly odloženy v důsledku napjatých československo-egyptských soudobých vztahů. Z těchto důvodů se prezidentova pětidenní cesta do Egypta uskutečnila až na podzim 1966 jako součást delší cesty prezidentské delegace po Asii a Africe s cílem posílit politickou pozici Československa v zemích třetího světa. Kromě Egypta Novotný s doprovodem navštívil rovněž Etiopii, Indii a při mezipřistání v Bagdádu se krátce setkal i s iráckými politickými představiteli.<sup>72</sup> Tato cesta byla o to důležitější, že Antonín Novotný cestoval mimo země východního bloku, snad jen s výjimkou zasedání OSN, spíše výjimečně, protože nejenže neměl příliš rád cestování, ale současně mu stejně jako jeho manželce Boženě, která jej na této

<sup>67</sup> KPR, Protokol T, 1945–1963, k. č. 109, inv. č. 2826, sign. 0248/61.

<sup>68</sup> AMZV, Teritoriální odbory-tajné (TO-T), 1960–1964, SAR, k. 1, čj. 0162, 31. 5. 1961.

<sup>69</sup> NA A ÚV KSČ 1945–1989, KTAN-II, Egypt, k. 7. čj. sine, 1961.

<sup>70</sup> ZÍDEK – SIEBER. Československo a Blízký východ v letech 1948–1989, s. 73.

<sup>71</sup> AMZV, TO – T, 1965–1969, SAR, k. č. 2, čj. 1167, 27. 1. 1965.

<sup>72</sup> NA A ÚV KSČ 1945–1989, KTAN-II, Egypt, k. 7. čj. 1205, 16. 12. 1961.

cestě doprovázela, byla nepříjemná pozornost médií a vystupování před velkým obecenstvem.<sup>73</sup>

Díky tomu tato velká zahraniční cesta získala určitý punc exkluzivity, navíc se jednalo o první návštěvu nejvyššího politického představitele Československa v Egyptě od soukromé cesty Tomáše Garrigue Masaryka na Blízký východ v roce 1927.<sup>74</sup> V Novotného delegaci nechyběl ministr zahraničí Václav David, místopředseda Slovenské národní rady a předseda Slovenské plánovací komise František Barbínek, náměstek ministra zahraničního obchodu Ludvík Obl, náměstek ministra národní obrany Vladimír Janko a vedoucí Kanceláře prezidenta republiky Ladislav Novák. Součástí delegace byl též František Zachystal, vedoucí 9. (blízkovýchodního) odboru na Ministerstvu zahraničních věcí, a samozřejmě Mečislav Jablonský, československý velvyslanec v Káhiře.<sup>75</sup>

Velký význam této návštěvy z politického hlediska a její mezinárodní ohlas si velmi dobře uvědomovaly obě zúčastněné strany. Zatímco československá diplomacie představovaná především velvyslanectvím v Káhiře ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí průběh cesty detailně připravovala, egyptská strana usilovala o to, aby program návštěvy byl co nejpompéznější. Údajně se s přijetím, kterého se Novotnému v Egyptě dostalo, mohl v nedávné době srovnávat jen příjezd sovětského představitele Alexeje N. Kosygina.<sup>76</sup> Program prezidentovy návštěvy v zemi byl skutečně bohatý, kdy kromě politických jednání s nejvyššími představiteli země nechyběly ani cesty do lokalit spojených s egyptskou historií, kulturou a v neposlední řadě rozvojem hospodářství a vojenství. Všechny tyto události sledovala s velkou pozorností média jak v Československu a Egyptě, tak v arabském světě.<sup>77</sup> Noviny a televize každodenně přinášely vedle informačních zpráv doplněných o rozsáhlou obrazovou dokumentaci z prezidentské cesty, také rozhovory s Novotným, Násirem, jejich státnické projevy a další podrobnosti.<sup>78</sup>

Již samotný přílet československé prezidentské delegace na letiště v Káhiře lze označit za velkolepý vzhledem ke skutečnosti, že československý vládní speciál doprovázely egyptské stíhačky a po přistání delegaci osobně uvítal egyptský prezident Džamál Násir spolu s dalšími členy vlády a armády.<sup>79</sup> Následovalo jednadvacet slavnostních dělostřeleckých salv, přehlídka čestné roty a následně zazněly hymny obou zemí. Letištní budova byla vyzdobena slogany s nápisy „Ať žije prezident Novotný“ a vlajkami obou zemí, podobná hesla jako například „Setkání Násira s Novotným je příspěvkem k upevnění světového míru“ nebo

<sup>73</sup> MÜCKE, Pavel. Tony goes out into the world: The official travels abroad of the President of Czechoslovakia, Antonín Novotný (1953–68). In *Journal of Transport History*, 2021, roč. 42, no. 3, s. 375.

<sup>74</sup> ZÍDEK, Petr. Tomáš Masaryk ve Svaté zemi. In *Lidové noviny*, 8. 4. 2017, s. 24.

<sup>75</sup> Rudé právo, President SAR Násir uvítal presidenta A. Novotného na káhirském letišti. 10. 11. 1966, s. 1.

<sup>76</sup> AMZV, TO-T, 1965–1969, SAR, k. č. 1, čj. 056/66, 17. 11. 1966.

<sup>77</sup> NA A ÚV KSČ 1945–1989, KTAN-II, Egypt, k. 7. čj. 1205, 16. 12. 1961, s. 9.

<sup>78</sup> Rudé právo, Světový tisk o jednání Novotný – Násir, 14. 11. 1966, s. 3.

<sup>79</sup> Rudé právo, President SAR Násir uvítal presidenta A. Novotného na káhirském letišti. 10. 11. 1966, s. 1.

„Arabský socialistický svaz zdraví československý lid“ následně skandoval i dopředu instruovaný dav tisíců lidí v ulicích Káhiry, když oba prezidenti projížděli směrem k prezidentskému paláci Kubba, kde byli Antonín Novotný s manželkou ubytováni.<sup>80</sup>

Hned první večer došlo k privátnímu jednání mezi Antonínem Novotným a Džamálem Násirem v jeho soukromém sídle v Manchief el-Bakry, kde prezidenti prodiskutovali aktuální otázky mezinárodní politiky. Oba státníci spolu probírali otázky zajištění světového míru, odsoudili probíhající závody ve zbrojení, válku ve Vietnamu, a především se shodli na nutnosti vymýtit západní kolonialismus a imperialismus, což byla dlouhodobá zahraničně-politická priorita obou zemí. Násir současně projevil značný zájem o program československé socialistické přestavby, protože sám usiloval o hospodářskou transformaci své země. Novotný v tom nicméně viděl příležitost k propagaci socialistických ideálů, a proto Násirovi osobně a posléze i dalším egyptským politickým funkcionářům nabídnul sdílení zkušeností a přínosů s přechodem společnosti k socialismu.<sup>81</sup>

Kromě toho jej Násir požádal o odklad splátky za dodané československé zboží kvůli nepříznivé ekonomické situaci své země, což se nakonec po odsouhlasení předsednictvem ÚV KSČ v prosinci téhož roku skutečně stalo.<sup>82</sup> Následoval velkolepý uvítací banket, kterého se účastnily de facto všechny významné osobnosti egyptského politického a veřejného života. V průběhu této vysoce prestižní společenské události došlo na vzájemné předání vysokých státních vyznamenání. Zatímco Džamál Násir obdržel Řád bílého lva I. třídy s řetězem, Antonín Novotný na oplátku získal Řád Nilu, což bylo vysoké egyptské státní vyznamenání vyhrazené pouze hlavám států. Rovněž došlo k předání darů, přičemž Novotný mimo jiné věnoval Násirovi v Československu vyrobený sanitní vůz.<sup>83</sup> Oba státníci posléze opakovaně zdůrazňovali důležitost vzájemného přátelství a podpory mezi oběma zeměmi.

Další den návštěvy Novotný zavítal do vojenského závodu č. 54 v Maadí, který dlouhodobě spolupracoval s Československem na výrobě vzduchovek, malorážek a brokovnic – některé z těchto zbraní mu následně byly předvedeny v praxi v podnikové střelnici. V jedné z dílen pak dělníci jako projev vřelého uvítání z kovových tyčinek sestavili nápis „Novotný – Násir welcome“. Prezident poté odjel do hutního kombinátu v Helvánu, kde absolvoval prohlídku podniku vyrábějícího ocel, a kde se v minulosti na proškolení personálu podíleli dva českoslovenští experti z Vítkovic.<sup>84</sup> Večer se v Káhiře konal další banket pořádaný egyptským prezidentem, ve kterém Násir přednesl projev zdůrazňující milníky československo-egyptského přátelství a především poděkování za spolupráci ve vojenské oblasti v období suezské krize: „Tato transakce nadto zahájila nadvládu svobodné arabské vůle, která se postavila proti politice zájmových oblastí, do nichž se imperialismus pokoušel zatáhnout náš arabský národ. Nebyla to jen

<sup>80</sup> Ibid.

<sup>81</sup> NA A ÚV KSČ 1945–1989, KTAN-II, Egypt, k. 7. čj. 1205, 16. 12. 1961, s. 11.

<sup>82</sup> AMZV, TO-T, 1965–1969, SAR, k. 1, čj. 020058, nedatováno.

<sup>83</sup> AMZV, TO-T, 1965–1969, SAR, k. 1, čj. 026902, 4. 10. 1966.

<sup>84</sup> Rudé právo, Na návštěvě v egyptských průmyslových podnicích. 11. 11. 1966.

otázka transakce se zbraněmi, ale otázka arabské bezpečnosti a vlády svobodné arabské vůle.“<sup>85</sup> Novotný mu posléze odpověděl v podobném tónu s důrazem na odmítnutí imperialismu Západu, což dlouhodobě představovalo společnou linii československo-egyptských vztahů.<sup>86</sup>

Na třetí den návštěvy byla naplánovaná exkurze mimo Káhiru, a to do Asuánu a Luxoru v doprovodu egyptského viceprezidenta Alího Sabrího a ministra práce Anvara Salamy.<sup>87</sup> Projekt Asuánské přehrady egyptská propaganda dlouhodobě označovala nejen jako jednu z hospodářských priorit země, ale současně se prostřednictvím této megalomanské stavby snažila demonstrovat technologický pokrok a modernizaci země, za který měla mít jednoznačné zásluhy vláda Džamála Násira. Starověké památky v Luxoru – Novotný si prohlédl hrobky faraónů Tutanchamona a Settiho v Údolí králů, památník královny Hatšepsut a ruiny karnackého chrámu – byly nejenom součástí světového dědictví UNESCO, ale současně je egyptský nacionalistický režim využíval jako odkaz na slavné dějiny Egypta a historickou roli této země jako velké a vyspělé světové civilizace.<sup>88</sup> To ostatně reflektoval ve svém závěrečném projevu před odjezdem ze země i prezident Novotný: „Stanuli jsme s obdivem před velkolepými památníky starého Egypta. Avšak ještě silnějšími dojmy na nás zapůsobil mladý Egypt, bouřlivá současnost a velké plány do budoucna. Přetváříte společnost, rozbíjíte staré, vykořisťovatelské vztahy a vytváříte vztahy nové, založené na práci a výstavbě socialistické společnosti.“<sup>89</sup>

Zásadním bodem programu, který se uskutečnil čtvrtý den návštěvy, byla návštěva Novotného delegace Vojenské technické akademie v Káhiře, na jejímž vybudování a výcviku egyptských vojenských sil se od počátku podíleli českoslovenští vojenští experti.<sup>90</sup> Novotného při příjezdu osobně uvítal náčelník Vojenské technické akademie Ibrahím Sálí v doprovodu náčelníka egyptského generálního štábu Muhammada Fauzího. Následovala slavnostní vojenská přehlídka jednotek posluchačů akademie. V obecnstvu byli přítomni také českoslovenští experti s rodinami toho času v Káhiře, se kterými následně prezident krátce pohovořil. Následovala prohlídka vybraných pracovišť akademie a opakovaná deklarace díky Československu za poskytnutou asistenci a expertízu. Prezident a jeho doprovod absolvoval ještě prohlídku Národního muzea, pyramid v Gíze a výhled na město v z Káhirske televizní a vyhlídkové věže, která v té době byla nejvyšší stavbou v Egyptě.<sup>91</sup>

Poslední den návštěvy, 14. listopadu 1966, se konal slavnostní banket pořádaný československým prezidentem Antonínem Novotným, při kterém on a jeho egyptský protějšek přednesli závěrečné projevy zdůrazňující trvalé přátelství obou zemí a nutnost i nadále spojenými silami bojovat proti západnímu

<sup>85</sup> Rudé právo, Projev presidenta G. A. Násira, 11. 11. 1966.

<sup>86</sup> NA A ÚV KSČ 1945–1989, KTAN-II, Egypt, k. 7. čj. 1205, 16. 12. 1961, s. 5.

<sup>87</sup> AMZV, Generální sekretariát-Tajné, SAR, 1955–1964, k. 24, č. j. 011592, 9. 12. 1966.

<sup>88</sup> Rudé právo, Návštěva v Asuánu a v Luxoru. Velká pozornost arabského tisku, 12. 11. 1966.

<sup>89</sup> Rudé právo, Projev presidenta A. NOVOTNÉHO, 14. 11. 1966.

<sup>90</sup> VYHLÍDAL, Milan. Češi v Káhiře. Aktivní pomoc Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Brně při budování Military Technical College v Káhiře, s. 99–112.

<sup>91</sup> Rudé právo, Soudruh Novotný navštívil káhirske pamětihodnosti, 13. 11. 1966.

imperialismu, který měl na Blízkém východě – především prostřednictvím podpory Spojených států amerických Izraeli – dle obou státníků představovat zásadní hrozbu.<sup>92</sup> Džamál Násir současně přislíbil, že v průběhu příštího léta přijede na reciproční státní návštěvu do Československa. Následovalo pak společné komuniké obou prezidentů a poté již odjezd Antonína Novotného a jeho delegace opět v doprovodu Násira a dalších vysokých egyptských představitelů na káhirské letiště, odkud delegace odletěla na další část plánované prezidentské cesty do etiopské Addis Abeby.<sup>93</sup>

Československá diplomacie posléze ve svých reportech hodnotila tuto cestu jako velmi úspěšnou jak z hlediska propagandy, tak s ohledem na prohloubení vzájemných vztahů a spolupráce, které tak úspěšně překlenulo odcizení v minulých letech. Vedle rozvoje projektů v oblasti hospodářství a vojenství se v následujících letech začaly rychle prohlubovat vzájemné interakce ve vědě a lékařství. Lze tak konstatovat, že návštěva československého prezidenta v Egyptu naplnila stanovený účel a dosáhla požadovaných cílů soudobé československé diplomacie.<sup>94</sup> Československý velvyslanec v Káhiře v jedné z interních hodnotících zpráv zaslaných do Prahy explicitně uvedl: „Československu se dostalo v souvislosti s návštěvou soudruha prezidenta popularity, která pronikla hluboko do povědomí širokých mas.“<sup>95</sup>

## **Závěr**

Československo-egyptské politické vztahy v prvních dvou etapách studené války prošly velmi dynamickým vývojem. Zatímco koncem 40. let 20. století se nacházely blízko pomyslného bodu mrazu, během několika málo let v důsledku změny politického režimu v Egyptě a celkovému mezinárodně-politickému vývoji na Blízkém východě došlo k zásadnímu obratu o sto osmdesát stupňů a obě země spolu navázaly úzké partnerství zejména v oblasti vojenské a ekonomické spolupráce. Toto sblížování komunistického Československa a Násirova Egypta – navzdory značným ideologickým rozdílům a velké geografické vzdálenosti – vyvolalo na mezinárodní scéně šok. V napjaté atmosféře probíhající studené války byla československo-egyptská vojenská smlouva z roku 1955 uzavřená pod sovětským patronátem vnímána jako jednoznačné potvrzení dlouhodobých snah východního bloku proniknout do oblasti, která byla do té doby vnímána jako výlučná sféra vlivu západních velmocí.

Postupná eskalace událostí, která vedla až k rozpoutání známých událostí suzské krize, tak zřetelně ukázala jak úpadek tradičních evropských koloniálních velmocí, tak znovu potvrdila stěžejní roli blízkovýchodního regionu v globálním studenoválečném soupeření. Navzdory jednoznačné politické a vojenské podpoře, kterou v polovině 50. let Československo spolu s dalšími zeměmi východního bloku Egyptu poskytlo, vzájemné partnerství nebylo zcela idylické. Džamál Násir se dlouhodobě profiloval jako pragmatický vůdce, který se soustředil především

<sup>92</sup> Rudé právo, President republiky Ant. Novotný končí návštěvu v SAR, 14. 11. 1966, s. 1, 3.

<sup>93</sup> NA A ÚV KSČ 1945–1989, KTAN-II, Egypt, k. 7. čj. 1205, 16. 12. 1961, s. 14.

<sup>94</sup> NA A ÚV KSČ 1945–1989, KTAN-II, Egypt, k. 7. čj. 1205, 16. 12. 1961, s. 10–11.

<sup>95</sup> AMZV, TO-T, 1965–1969, SAR, k. 1, čj. 056, 17. 11. 1966.

na dvě hlavní politické vize, a to udržení dominance svého režimu ve vnitrostátní egyptské police, tak zajištění pozice Egypta jako regionální mocnosti na Blízkém východě a v severní Africe s důrazem na snahu o všearabské sjednocení pod egyptským vedením.

Toto politické směřování Egypta, který byl od poloviny 50. let 20. století považován za jednoho z nejdůležitějších regionálních spojenců, představovalo pro státy východního bloku zklamání. Neochota egyptské vládnoucí garnitury zahájit reformy, které by v zemi implementovaly principy socialismu, a zejména pak tvrdé represe místních komunistů se staly předmětem opakované kritiky ze strany československé diplomacie. Tato kritika se ještě prohloubila poté, co v roce 1958 došlo k propojení Egypta a Sýrie prostřednictvím tzv. Spojené arabské republiky, což měl být počátek širší panarabské federace států. Východní blok tuto iniciativu vnímal jako kontradiktorní ke svým snahám o postupné sjednocení světa skrze předpokládanou komunistickou revoluci. Projekt Spojené arabské republiky nicméně již po třech letech skončil v důsledku odtržení se Sýrie neúspěchem, což napomohlo k postupnému zlepšování vzájemných vztahů mezi Egyptem a zeměmi východního bloku včetně Československa.

Postupem času tak docházelo k prohlubování vzájemných vazeb, což se projeвило i v prohlubování stávajících ekonomických, vojenských a kulturních projektů spolupráce, a v neposlední řadě rostoucím počtu významných státních návštěv. Ty byly vnímány jako velmi důležité především s ohledem na veřejné mínění, které díky nim mělo názorně vidět, kdo je přítel a kdo nepřítel v probíhající studené válce. Za svého druhu vrchol snahy o veřejnou proklamaci československo-egyptského přátelství, která byla oběma stranami obratně využita pro účely propagandy, lze jednoznačně označit návštěvu československého prezidenta Antonína Novotného a jeho delegace v Káhiře v listopadu 1966. Velkolepé přijetí prezidentské delegace v Káhiře prezidentem Násirem a dalšími vládními a vojenskými špičkami následované veřejnými projevy podpory a přátelství nejen jimi samotnými, ale též tisíci instruovanými lidmi v ulicích, získala pozornost světových médií.

Plánovaná reciproční cesta Džamála Násira do Československa v červnu 1967 se sice nakonec z důvodu probíhajícího vojenského střetu s Izraelem neuskutečnila, ale přesto se podařilo vyslat světu zprávu, že vzájemné rozpory z minulosti mezi oběma státy byly urovnány, a že vzájemná aliance funguje minimálně na politické úrovni stejně dobře jako v období suezské krize. Návštěva delegace československého prezidenta v Egyptě tak jednoznačně měla více než jen zdvořilostní nebo symbolický význam, ale přinesla zcela zřejmé politické poselství, které se v následujících letech podařilo přenést do reálné praxe. Okázalé projevy vzájemné podpory, které oba státníci během svých setkání v Káhiře opakovaně deklarovali, v zásadě nastavily trendy, které pokračovaly až do konce trvání Násirova režimu v souvislosti s prezidentovou náhlou smrtí v září 1970. Československo vyjádřilo jednoznačnou podporu Egyptu po porážce Izraelem v šestidenní válce, přičemž tuto událost využilo jako záminku pro rozvázání diplomatických vztahů s židovským státem. V druhé polovině 60. let se tak zdála poměrně nezpochybnitelná pozice Egypta jako jednoho z hlavních partnerů nejen Československa

v oblasti Blízkého východu a severní Afriky a Džamála Násira jako jednoho z klíčových arabských spojenců východního bloku.

## **Seznam použitých pramenů a literatury**

### **Archivy:**

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Protokol T, 1945–1963.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, Praha, fond Diplomatický protokol 1945 – 1958.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, Praha, fond Generální sekretariát-tajné 1955 – 1964.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, Praha, fond Teritoriální odbory-obyčejné 1945 – 1959, SAR.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, Praha, fond Teritoriální odbory-tajné 1960 – 1964, SAR.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, Praha, fond Teritoriální odbory-tajné 1965 – 1969, SAR.

Národní archiv, Praha, fond Ústřední výbor Komunistické strany Československa, kancelář 1. tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného-II 1945 – 1989, Egypt.

### **Edice pramenů a publikované prameny:**

MZV. Dokumenty k otázce Blízkého a Středního východu. Praha, 1963.

RABINOVICH, Itamar – REINHARZ, Jehuda. Israel in the Middle East. Documents and Readings on Society, Politics, and Foreign Relations, pre-1948 to the present. Waltham, 2008.

### **Dobová tlač:**

Rudé právo, 1966.

Lidové noviny, 2017.

### **Monografie a sborníky jako celek:**

BIALER, Uri. Between East and West: Israel's Foreign Policy Orientation 1948 – 1956. Cambridge, 1990.

ČERNÝ, Rudolf. Antonín Novotný: vzpomínky prezidenta. Česká Kamenice, 2008.

DANNREUTHER, Roland. The Soviet Union and the PLO. London, 1998.

DEJMEK, Jindřich. Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918 – 1992). Praha, 2012.

DINKELL, Jürgen – SKINNER, Alex. The Non-Aligned Movement: Genesis, Organization and Politics (1927 – 1992). Leiden, 2019.

DUFEK, Jiří – KAPLAN Karel – ŠLOSAR, Vladimír. Československo a Izrael v letech 1947 – 1953: studie. Praha, 1993.

GINAT, Rami. The Soviet Union and Egypt, 1945 – 1955. London, 1993.

GOMBÁR, Eduard – BAREŠ, Ladislav – VESELÝ, Rudolf. Dějiny Egypta. Praha, 2021.

HANÁK, Lumír. V Egyptě nejsou jen pyramidy. Praha, 1966.

HASANLI, Jamil. At the Dawn of the Cold War: The Soviet-American Crisis over Iranian Azerbaijan, 1941 – 1946. Lanham, 2006.

ISMAEL, Tareq Y. – SAID, Rifat. The Communist Movement in Egypt, 1920 – 1988. Syracuse, 1990.

KAMRAVA, Mehran. The Modern Middle East: A Political History since the First World War. Berkeley, 2005.

MORRIS, Benny. Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881–1998. New York, 2011.

MUEHLENBECK, Philip E. – TELEPNEVA, Natalia (eds.). Warsaw Pact Intervention in the Third World: Aid and Influence in the Cold War. London, New York, 2018.

MUEHLENBECK, Philip. Czechoslovakia in Africa, 1945 – 1968. New York, 2016.

RUBISTEIN, Alvin Z. Red Star on the Nile: The Soviet-Egyptian Influence Relationship since the June War. Princeton, 2015.

- SCHULZ, Brigitte – HANSEN, William W. – REMINGTON, Robin A. – DOBOZI, Istvan. *The Soviet Bloc and the Third World: The Political Economy of East-South Relations*. London, 2019.
- SORBY, Karol R. *Egyptská revolúcia 1952*. Bratislava, 1998.
- VARBLE, Derek. *The Suez Crisis 1956*. Oxford, 2003.
- WESTAD, Odd Arne. *Reviewing the Cold War: Approaches, Interpretations*. London, 2000.
- ZBORIL, František. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha, 2010.
- ZÍDEK, Petr – SIEBER, Karel. *Československo a Blízký východ v letech 1948 – 1989*. Praha, 2009.

## **Studie a články v časopisech a sbornících, kapitoly v kolektivních monografiích:**

- BEININ, Joel. *The Communist Movement and Nationalist Political Discourse in Nasirist Egypt*. In *Middle East Journal*, 1987, roč. 41, č. 4, s. 568–584.
- FAWCETT, Louise. *Revisiting the Iranian Crisis of 1946: How Much More Do We Know?* In *Iranian Studies*, 2014, roč. 47, č. 3, s. 379–439.
- GINAT, Rami. *The Soviet Union and the Syrian Ba’th Regime: From Hesitation to Rapprochement*. In *Middle Eastern Studies*, roč. 36, č. 2, 2000, s. 150–171.
- HANNOVÁ, Daniela. *Problémoví elegáni. Arabští studenti v Praze v 50. a 60. letech 20. století*. In *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 2014, roč. 54, č. 2, s. 105–125.
- HOPKINS, Michael F. *Continuing Debate, and New Approaches in Cold War History*. In *The Historical Journal*, 2007, roč. 50, č. 4, s. 913–914.
- KOURA, Jan. *Czechoslovakia and the ‘Cyprus Issue’ in the years 1960 – 1974: Secret Arms Deals, Espionage, and the Cold War in the Middle East*. In *Middle Eastern Studies*, roč. 56, č. 4, s. 516–533.
- LARON, Guy. *“Logic dictates that they may attack when they feel they can win:” The 1955 Czech-Egyptian Arms Deal, the Egyptian Army, and Israeli Intelligence*. In *Middle East Journal*, 2009, roč. 63, č. 1, 2009, s. 69–84.
- MANDUCHI, Patrizia. *Nasser and Arab nationalism*. In *Storia del pensiero politico*, 2018, roč. 7, č. 1, s. 5–22.
- MÜCKE, Pavel. *Tony goes out into the world: The official travels abroad of the President of Czechoslovakia, Antonín Novotný (1953 – 68)*. In *Journal of Transport History*, 2021, roč. 42, no. 3, s. 360–380.
- RICHTEROVÁ, Daniela – PEŠTA, Mikuláš – TELEPNEVA, Natalia. *Banking on Military Assistance: Czechoslovakia’s Struggle for Influence and Profit in the Third World 1955 – 1968*. In *The International History Review*, 2021, roč. 43, č. 1, s. 90–108.
- SANJIAN, Ara. *The Formulation of the Baghdad Pact*. *Middle Eastern Studies*, 1997, roč. 33, č. 2, s. 226–266.
- SMETANA, Vít. *Czechoslovakia and Spheres of Influence towards the End of the Second World War*. In *Central Europe*, 2007, roč. 5, č. 2, s. 125–134.
- SPASKOVSKA, Ljubica. *‘Crude’ Alliance - Economic Decolonisation and Oil Power in the Non-Aligned World*. In *Contemporary European History*, 2021, roč. 30, č. 4, s. 528–543.
- TATEROVÁ, Eva. *Czechoslovak-Egyptian Relations at the Onset of the Cold War. The Way to a Pragmatic Partnership*. In *Asian and African Studies*, 2022, roč. 31, č. 2, s. 318–339.
- TATEROVÁ, Eva. *Proměny přístupu československé diplomacie k arabsko-izraelskému konfliktu v letech 1948–1967*. In *Mezinárodní vztahy*, 2022, roč. 57, č. 1, s. 43–77.
- TRENTIN Massimiliano, *“Socialist Development” and East Germany in the Arab Middle East*. In MARK, James et al. *Alternative Globalizations: Eastern Europe and the Postcolonial World*. Bloomington, 2020, s. 127–144.
- VAVREČKOVÁ, Veronika. *Československo-egyptské vztahy v letech 1945 – 1948*. In *Mezinárodní vztahy*, 2018, roč. 50, č. 1, s. 73–87.
- VYHLÍDAL, Milan. *Czechoslovak Assistance with the Development of the Military Technical College in Cairo*. In *Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal*, 2020, roč. 12, č. 1, s. 134–141.
- VYHLÍDAL, Milan. *Češi v Káhiře. Aktivní pomoc Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Brně při budování Military Technical College v Káhiře*. In *Historica Olomucensia*, 2010, roč. 38, s. 99–112.

ZÁHOŘÍK, Jan. Czechoslovakia and Congo/Zaire under Mobutu, 1965 – 1980. In *Canadian Journal of History*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 290-314.

### **Internetové zdroje:**

BYRNE, Kian. A Survey of Middle East Archives: Egypt [Online]. Wilson Center, 2020. Dostupné na internetu: <<https://www.wilsoncenter.org/blog-post/survey-middle-east-archives-egypt>>; Chceme zpřístupnit ruské archivy, ne legitimizovat ruskou politiku [Online]. ÚSTR, 2018. Dostupné na internetu: <https://www.ustrcr.cz/chceme-zpristupnit-ruske-archivy-ne-legitimizovat-ruskou-politiku>

Khrushchev's Secret Speech, 'On the Cult of Personality and Its Consequences', Delivered at the Twentieth Party Congress of the Communist Party of the Soviet Union [online]. Wilson Center, 1956. Dostupné na internetu: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/115995.pdf?v=3c22b71b65bcbbe9fdfadead9419c995>

Word count: 8 841

Number of characters, including spaces: 62 830